

УДК 351.86:355.1(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.45>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД

Сівков С.В.,*кандидат юридичних наук, науковий співробітник**Науково-дослідного відділу військової кар'єри**Науково-методичного центру кадрової політики**Міністерства оборони України*

ORCID: 0009-0009-6348-7550

e-mail: sivkov.sergey.v@gmail.com

Сівков С.В. Проблеми та перспективи економічної реінтеграції ветеранів війни: адміністративно-правовий підхід.

Стаття присвячена комплексному аналізу проблем та перспектив економічної реінтеграції ветеранів війни в умовах сучасних трансформацій українського суспільства. Підкреслюється, що економічна адаптація ветеранів виходить за межі вузького соціального виміру та стає ключовим чинником забезпечення національної безпеки, соціальної стабільності й стійкого економічного розвитку. У контексті масштабної збройної агресії та післявоєнної відбудови проблема інтеграції колишніх військовослужбовців у систему продуктивної зайнятості, підприємництва та професійної перепідготовки набула стратегічного значення для державної політики.

У статті розкривається адміністративно-правовий підхід до регулювання процесів економічної реінтеграції, що передбачає створення правових гарантій для забезпечення доступу ветеранів до ринку праці, освітніх програм, фінансових ресурсів і соціальних послуг. Проаналізовано чинні нормативно-правові акти України у сфері соціального захисту та працевлаштування ветеранів, визначено їхні сильні та слабкі сторони. Звертається увага на фрагментарність і недостатню ефективність існуючих механізмів, що ускладнюють процес працевлаштування, створення власної справи та участі у програмах підтримки малого та середнього бізнесу.

Важливим акцентом дослідження є вивчення міжнародного досвіду економічної реінтеграції ветеранів, зокрема практик США, Канади, Ізраїлю та країн Європейського Союзу. Встановлено, що найуспішнішими є моделі, які поєднують правові гарантії, адресні соціальні програми та партнерство між державою, громадськими організаціями й приватним сектором. На основі цього сформульовано пропозиції для України, що передбачають удосконалення системи професійної освіти та перепідготовки, розширення державних грантових і кредитних програм, створення центрів підтримки ветеранського підприємництва, а також активізацію співпраці з міжнародними фінансовими та донорськими організаціями.

Зроблено висновок, що ефективна економічна реінтеграція ветеранів можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує адміністративно-правові інструменти, сучасні економічні механізми та суспільну підтримку. Запропоновано орієнтувати державну політику на довгострокову перспективу, враховуючи не лише нагальні потреби працевлаштування, але й створення умов для самореалізації ветеранів як активних учасників соціально-економічного розвитку держави.

Ключові слова: реінтеграція, публічне адміністрування, постконфліктний розвиток, державна політика, соціальна стабільність, інституційні реформи, стратегічне планування, національне припинення, відновлення інфраструктури, сталий розвиток.

Sivkov S.V. Problems and prospects of economic reintegration of war veterans: an administrative-legal approach.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the problems and prospects of economic reintegration of war veterans in the context of modern transformations of Ukrainian society. It is emphasized that the economic adaptation of veterans goes beyond the narrow social dimension and becomes a key factor in ensuring national security, social stability and sustainable economic development. In the context of large-scale armed aggression and post-war reconstruction, the problem of integrating former servicemen into the system of productive employment, entrepreneurship and professional retraining has acquired strategic importance for state policy.

The article reveals an administrative-legal approach to regulating economic reintegration processes, which involves the creation of legal guarantees to ensure veterans' access to the labor market,

educational programs, financial resources and social services. The current regulatory and legal acts of Ukraine in the field of social protection and employment of veterans are analyzed, their strengths and weaknesses are identified. Attention is drawn to the fragmentation and insufficient effectiveness of existing mechanisms that complicate the process of employment, creating one's own business and participation in support programs for small and medium-sized businesses.

An important focus of the study is the study of international experience in the economic reintegration of veterans, in particular the practices of the USA, Canada, Israel and the countries of the European Union. It has been established that the most successful are models that combine legal guarantees, targeted social programs and partnership between the state, public organizations and the private sector. Based on this, proposals for Ukraine have been formulated, which include improving the system of vocational education and retraining, expanding state grant and credit programs, creating centers for supporting veteran entrepreneurship, as well as intensifying cooperation with international financial and donor organizations.

It is concluded that effective economic reintegration of veterans is possible only under the condition of a comprehensive approach that combines administrative and legal instruments, modern economic mechanisms and public support. It is proposed to orient state policy towards the long-term perspective, taking into account not only the urgent needs of employment, but also the creation of conditions for the self-realization of veterans as active participants in the socio-economic development of the state.

Key words: reintegration, public administration, post-conflict development, state policy, social stability, institutional reforms, strategic planning, national reconciliation, infrastructure restoration, sustainable development.

Постановка проблеми. Економічна реінтеграція є складним та багатоаспектним процесом, що передбачає повернення ветеранів до продуктивної зайнятості, розвиток їхніх економічних можливостей та створення умов для фінансової стабільності. Це не лише питання працевлаштування, а й забезпечення належного рівня доходу, доступу до ресурсів та інструментів економічного розвитку, що дозволяють ветеранам адаптуватися до нових реалій та інтегруватися в суспільство як повноцінні економічні суб'єкти.

Мета статті – обґрунтувати адміністративно-правові засади та визначити основні напрями економічної реінтеграції ветеранів війни в умовах сучасних викликів і післявоєнної відбудови України.

Завдання статті: проаналізувати сутність і зміст поняття економічної реінтеграції ветеранів війни у вітчизняному та міжнародному контексті; оцінити ефективність чинних нормативно-правових механізмів, що регулюють соціально-економічні гарантії та права ветеранів; дослідити міжнародний досвід адміністративно-правового забезпечення економічної інтеграції колишніх військовослужбовців; визначити основні проблеми та бар'єри у сфері працевлаштування, професійної перепідготовки та ветеранського підприємництва; сформулювати перспективні напрями вдосконалення державної політики та адміністративно-правових механізмів для забезпечення сталого економічного залучення ветеранів війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання досліджували Є. Гордієнко, І. Білокінна, С. Швидюк, І. Журба, О. Якушев, Л. Тернова, Н. Самара, Ю. Присяженко, П. Богуцький, А. Боровик, В. Галуцько та ін.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних цілей цього процесу є формування стійких засобів до існування, що забезпечують ветеранам та їхнім сім'ям економічну незалежність. Проте реінтеграція ветеранів на ринок праці стикається з численними викликами, зумовленими як індивідуальними особливостями колишніх військовослужбовців, так і загальними економічними реаліями, що склалися в Україні внаслідок війни. Насамперед, значна частина ветеранів має обмежений досвід роботи у цивільних секторах економіки, що значно ускладнює їхнє працевлаштування. Багато військових спеціальностей не мають прямих аналогів у цивільному секторі або вимагають тривалого процесу перекваліфікації. Військові навички, такі як управління бойовими машинами, тактичне планування, керівництво підрозділами в бойових умовах, часто не мають застосування на ринку праці в тому вигляді, в якому вони використовувалися у війську. Хоча такі якості, як дисциплінованість, відповідальність, стресостійкість та вміння працювати в команді, є цінними для будь-якого роботодавця, їх недостатньо для успішного працевлаштування без додаткової освіти чи адаптації навичок.

Ситуацію ускладнює той факт, що економічна система України зазнала значних змін через війну. Втрата територій, руйнування підприємств, порушення логістичних ланцюгів, закриття як державних, так і приватних виробництв призвели до скорочення кількості робочих місць. Багато секторів економіки, які традиційно поглинали значну частину робочої сили, перебувають у кризовому стані або працюють з мінімальними потужностями. Особливо постраждали промислові підприєм-

ства, сфера обслуговування, транспортний сектор та малий бізнес. В умовах високої конкуренції на ринку праці ветерани, які повертаються з війни, стикаються з серйозною проблемою пошуку роботи, оскільки навіть кваліфіковані цивільні фахівці часто не можуть знайти гідне місце праці.

Разом з тим, Україна, яка знаходиться у стані тривалої війни та має агресивного сусіда, змушена переорієнтовувати свою економічну політику та розвивати стратегічно важливі галузі. Одним із ключових напрямків у цьому контексті є розвиток військово-промислового комплексу. Уряд уже вживає заходів для розширення виробничих потужностей у сфері оборонної промисловості, залучаючи як вітчизняні, так і міжнародні інвестиції. Співпраця з міжнародними партнерами, зокрема з компаніями зі Сполучених Штатів Америки та країн Європейського Союзу, дозволяє створювати спільні виробництва та збільшувати потужності з виготовлення боєприпасів, бронетехніки, безпілотних літальних апаратів, засобів зв'язку та іншого військового обладнання.

Розвиток оборонно-промислового комплексу може стати важливим джерелом робочих місць для ветеранів, оскільки їхній військовий досвід та знання тактики можуть бути корисними у виробництві та розробці нових видів озброєння. Важливо не лише розширювати виробничі потужності, а й створювати спеціальні освітні програми, які б дозволяли ветеранам проходити прискорене навчання та отримувати кваліфікації, необхідні для роботи у цьому секторі. Окрім забезпечення зайнятості, розвиток оборонної промисловості сприятиме посиленню національної безпеки та незалежності України.

Ще одним перспективним напрямком є видобуток природних мінеральних ресурсів, що набуває особливого значення після підписання низки угод з американськими партнерами. Україна володіє значними запасами рідкоземельних металів, літію, титану та інших стратегічно важливих корисних копалин, які мають високий попит на міжнародному ринку. Оскільки сучасні війни значною мірою залежать від технологічного розвитку, забезпечення контролю над стратегічними ресурсами відіграє ключову роль у формуванні економічної стійкості держави. У цьому контексті створення нових підприємств із видобутку та переробки мінеральних ресурсів дозволить не лише посилити позиції України на міжнародному ринку, а й створити нові робочі місця, зокрема для ветеранів.

Крім того, загальна структура ринку праці буде зазнавати трансформацій відповідно до нових економічних реалій. Відновлення інфраструктури, розмінування територій, модернізація енергетичної галузі – усе це вимагає кваліфікованих фахівців, серед яких можуть бути ветерани. Реалізація масштабних державних проєктів, спрямованих на відбудову країни, відкриває можливості для працевлаштування у сферах будівництва, енергетики, транспорту та екологічної безпеки [1].

Важливим аспектом економічної реінтеграції ветеранів є **рівень їхньої освіти та професійної підготовки**. Багато військовослужбовців почали службу без завершеної освіти або здобули спеціальності, які мають вузьке застосування у військовій сфері, але не є затребуваними у цивільному секторі. Це створює додаткові бар'єри для їхнього працевлаштування, особливо в умовах високого рівня безробіття у певних регіонах. Враховуючи ці виклики, необхідно комплексно реформувати систему освіти, створюючи ефективні механізми перекваліфікації та здобуття нових знань, що відповідатимуть потребам ринку праці.

Одним із ключових напрямів має стати реформування професійно-технічної освіти, зокрема її адаптація до реальних запитів економіки та потреб ветеранів. Багато сучасних професій потребують не лише фундаментальних знань, а й володіння практичними навичками роботи з новими технологіями, що робить професійно-технічну освіту важливим елементом реінтеграції ветеранів. Програми мають бути орієнтовані на швидке та якісне навчання, що дозволить ветеранам отримувати нові професії у сферах, де наразі є дефіцит робочої сили – наприклад, у будівництві, виробництві, сфері інформаційних технологій, енергетиці, логістиці та екологічному секторі.

Для підвищення ефективності навчальних програм важливо розширити систему дуальної освіти, коли теоретичне навчання поєднується з практикою на підприємствах. Це дасть змогу ветеранам не лише отримувати необхідні знання, а й адаптуватися до цивільного робочого середовища ще під час навчання. Участь бізнесу у таких програмах дозволить створювати цільові освітні курси відповідно до потреб роботодавців, що значно підвищить шанси ветеранів на працевлаштування після завершення навчання.

Щодо вищої освіти, важливим є забезпечення доступу ветеранів до пільгового або безкоштовного навчання у державних закладах освіти. Вже сьогодні діють певні механізми компенсації вартості навчання для учасників бойових дій, проте вони потребують удосконалення. Зокрема, слід розширити перелік спеціальностей, за якими ветерани можуть навчатися безкоштовно, з урахуванням стратегічних потреб економіки України. Крім того, необхідно створити окремі вузькоспеціалізовані навчальні програми для ветеранів, які враховуватимуть їхній військовий досвід і дозволять ефективно трансформувати його у цивільні компетенції, наприклад, у сфері управління безпекою, логістики, кризового менеджменту, кібербезпеки.

Перекваліфікація та безперервне навчання також мають стати доступнішими. Доцільним є розширення державних програм безкоштовного навчання та онлайн-курсів для ветеранів, що дозволить їм отримувати нові навички без необхідності відвідувати навчальні заклади. Особливо актуальними є програми обміну досвідом з країнами, які вже мають успішні моделі реінтеграції військових, наприклад, США, Канада, Ізраїль, Велика Британія. Участь українських ветеранів у таких програмах сприятиме не лише їхній професійній адаптації, а й загальному вдосконаленню політики реінтеграції в Україні.

Окремим напрямом розвитку має стати створення інклюзивного освітнього простору для ветеранів з інвалідністю. Незважаючи на те, що у багатьох закладах вже існує спеціальне обладнання для навчання осіб з інвалідністю, воно потребує модернізації та розширення. Важливо забезпечити навчальні заклади сучасними технічними засобами для адаптації освітнього процесу під потреби людей з обмеженими фізичними можливостями, зокрема, спеціальними мультимедійними аудиторіями, дистанційними навчальними платформами, адаптованими методичними матеріалами.

Узагальнюючи викладене вважаємо, що на сьогодні для покращення освітніх можливостей ветеранів потрібно:

- створення програми перекваліфікації ветеранів із державним фінансуванням, яка передбачатиме доступ до навчальних закладів та курсів у сферах із високим попитом на ринку праці;

- розширення дуальної освіти та державно-приватного партнерства у навчальному процесі, що дозволить ветеранам здобувати практичний досвід ще під час навчання;

- запровадження освітніх грантів та програм стажування за кордоном, що дозволить українським ветеранам переймати найкращі міжнародні практики та впроваджувати їх у цивільному житті. Важливим аспектом є спрощення процедур відбору та зменшення бюрократичних бар'єрів, аби всі бажаючі мали рівний доступ до цих можливостей без надмірних адміністративних перешкод, які можуть демотивувати потенційних учасників;

- модернізація професійно-технічної освіти, створення адаптованих програм для ветеранів із урахуванням їхніх військових навичок;

- розширення пільгових можливостей для здобуття вищої освіти, що передбачає збільшення кількості бюджетних місць для ветеранів та розширення переліку спеціальностей, за якими вони можуть навчатися безкоштовно. Особливий акцент слід зробити на підготовці фахівців у стратегічно важливих для держави сферах, таких як оборонна промисловість, кібербезпека, машинобудування, енергетика, логістика та реабілітаційна медицина. Це не лише сприятиме ефективній економічній реінтеграції ветеранів, а й забезпечить державу кваліфікованими кадрами для відбудови та розвитку критично важливих галузей [2];

- розвиток дистанційного навчання та онлайн-курсів, що дасть можливість ветеранам здобувати нові знання без необхідності відриву від сімейних або соціальних обов'язків. Запровадження гнучких освітніх програм, адаптованих до потреб ветеранів, дозволить їм навчатися у зручному форматі, поєднуючи навчання з роботою чи реабілітацією. Крім того, варто розширити доступ до безкоштовних онлайн-курсів, зокрема у сферах цифрових технологій, підприємництва, державного управління та технічних спеціальностей. Спрощення механізму сертифікації таких курсів та їх офіційне визнання сприятиме конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці;

- забезпечення доступності освіти для ветеранів з інвалідністю є ключовим напрямком у процесі їхньої економічної реінтеграції. Важливо створити безбар'єрне освітнє середовище, яке враховуватиме специфічні потреби осіб із вадами зору, слуху, порушеннями опорно-рухового апарату, когнітивними розладами чи наслідками контузій. Особливої уваги потребують ветерани, які мають наслідки важких контузій, посттравматичного стресового розладу або когнітивні порушення. Для них слід розробити спеціальні навчальні програми, що передбачатимуть поступове підвищення інтелектуального навантаження, адаптацію методик викладання, психологічний супровід та підтримку менторів. Використання інтерактивних методів навчання, включно з віртуальною та доповненою реальністю, може значно полегшити процес засвоєння матеріалу. Важливим кроком стане запровадження індивідуальних графіків навчання та модульних програм, які дозволять ветеранам самостійно регулювати темп здобуття освіти без психологічного тиску. Також необхідно розширити дистанційні освітні можливості для ветеранів, що дозволить їм навчатися без відриву від сім'ї та реабілітаційного процесу. Онлайн-курси мають бути офіційно сертифіковані та визнаватися на державному рівні, що дозволить ветеранам отримувати дипломи та професійні сертифікати без обмежень у кар'єрних можливостях. Окрім цього, варто запровадити цільові гранти та державні стипендії для навчання ветеранів з інвалідністю, що сприятиме їхній професійній самореалізації та економічній незалежності. Такий підхід не лише створить умови для особистісного розвитку ветеранів, а й сприятиме їхній інтеграції у суспільство як повноцінних і затребуваних фахівців.

Одним із суттєвих бар'єрів для ветеранів, які прагнуть започаткувати власну справу, є обмежений доступ до необхідних ресурсів. Запуск малого бізнесу вимагає стартового капіталу, фінансової грамотності та підтримки в адмініструванні та маркетингу. Ветерани, які не мають досвіду підприємницької діяльності, можуть стикатися з труднощами у розробці бізнес-планів, пошуку інвесторів чи отриманні кредитів. Крім того, частина ветеранів має обмежений доступ до земельних ресурсів для ведення фермерського господарства чи іншої підприємницької діяльності, що звужує їхні можливості для економічного відновлення.

Для підтримки ветеранського бізнесу в Україні на сьогодні запроваджено і діє кілька програм пільгового кредитування та грантової підтримки. Зокрема, державна програма «єРобота» пропонує гранти для ветеранів та членів їхніх сімей на розвиток власного бізнесу. Суми грантів варіюються від 250 тис. грн до 1 млн грн, залежно від умов та досвіду підприємницької діяльності заявника. Наприклад, для отримання гранту до 1 млн грн ветеран має бути зареєстрованим як ФОП не менше одного року та забезпечити 70% вартості проєкту власними коштами, створивши при цьому 4 робочі місця [3; 4].

Банківські установи також пропонують пільгові умови кредитування для ветеранів. ПриватБанк надає спеціальні умови фінансування та обслуговування бізнесу для ветеранів війни та членів їхніх сімей, які є фізичними особами – підприємцями. Ощадбанк запровадив програму «Бізнес 4.5.0» для мікро-, малого та середнього бізнесу, якою можуть скористатися ветерани, їхні родини та підприємства, де 30% персоналу складають ветерани або учасники бойових дій. Сума кредиту може досягати 5 млн грн зі строком до 60 місяців, а кошти можна витратити на придбання основних засобів, ремонт приміщень чи поповнення оборотного капіталу [5].

Укргазбанк спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку реалізує пілотний проєкт «Реінтеграція ветеранів та осіб, які постраждали від війни». В межах цього проєкту підприємства, які працевлаштовують ветеранів або обслуговують їх, можуть отримати кредити та додаткові гранти, розмір яких складає до 30% від суми кредиту [6]. У квітні 2024 року UGB підтримав важливу ініціативу НБУ та ЄБРР, підписавши Хартію з фінансової інклюзії та реінтеграції ветеранів задля підтримки та адаптації українських ветеранів війни [7].

Однак, незважаючи на наявність цих програм, ветерани часто стикаються з перешкодами при отриманні фінансування. Серед основних проблем можна виділити недостатню обізнаність про існуючі можливості, складні процедури подання заявок та високі вимоги до забезпечення кредитів. Для подолання цих бар'єрів, на нашу думку, доцільно впровадити наступні заходи:

- спрощення процедур подання заявок та зменшення бюрократичних бар'єрів. Це дозволить ветеранам швидше та легше отримувати необхідну фінансову підтримку;

- зниження відсоткових ставок за кредитами та надання податкових пільг. Це сприятиме зменшенню фінансового навантаження на ветеранів-підприємців;

- запровадження «кредитних канікул» на початковому етапі розвитку бізнесу. Це дозволить ветеранам зосередитися на становленні бізнесу без негайного тиску щодо погашення кредиту;

- розробка програм фінансової грамотності та бізнес-менторства. Це забезпечить ветеранів необхідними знаннями та навичками для успішного ведення бізнесу;

- створення спеціалізованих центрів підтримки ветеранського підприємництва. Ці центри надаватимуть консультації, допомогу в розробці бізнес-планів та сприятимуть у пошуку фінансування.

Впровадження цих заходів сприятиме зменшенню бар'єрів для ветеранів у започаткуванні власної справи та їхній успішній економічній реінтеграції.

Слід також враховувати особливості регіонального розвитку та їхній вплив на економічну реінтеграцію ветеранів. Різний рівень розвитку регіонів, доступність інфраструктури та специфіка місцевої економіки визначають можливості для працевлаштування та започаткування бізнесу ветеранами війни. У сільській місцевості переважає аграрний сектор, який традиційно залишається одним із головних напрямків економічної діяльності. Проте далеко не всі ветерани мають досвід роботи в сільському господарстві або володіють земельними ділянками. Це значно ускладнює їхню інтеграцію у цей сектор, оскільки ведення фермерського господарства вимагає не лише спеціальних знань, але й доступу до ресурсів, таких як земля, техніка, добрива та фінансування.

Однією з головних проблем є дефіцит вільних земельних ресурсів для ведення фермерської діяльності. Багато ветеранів, які мають право на отримання земельних ділянок відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», стикаються з труднощами у реалізації цього права через дефіцит земельного банку, складні бюрократичні процедури та відсутність достатньої підтримки з боку місцевої влади. За даними Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, у 2023 році понад 45% заяв на отримання земельних ділянок для ветеранів не були задоволені через відсутність вільних земель [8].

Ще однією суттєвою проблемою є відсутність необхідних навичок для ведення аграрного бізнесу. Військові, які тривалий час перебували в зоні бойових дій або займалися військовою службою, можуть не мати базових знань у сфері аграрного бізнесу, технологій обробки ґрунту, фінансового планування чи маркетингу. Для подолання цього бар'єру доцільно створити державні освітні програми та менторські ініціативи для ветеранів, які бажають працювати в аграрному секторі. Наприклад, у США діє програма «Farmer Veteran Coalition», що допомагає колишнім військовослужбовцям отримати необхідні знання та підтримку для започаткування власних фермерських господарств. В Україні схожа програма могла б забезпечити ветеранів необхідними знаннями та ресурсами для розвитку власного бізнесу [9].

Водночас не всі ветерани прагнуть до роботи в аграрному секторі або мають можливості для його освоєння. Чимало з них повертаються до міст, де спектр економічних можливостей значно ширший, але водночас і рівень конкуренції на ринку праці залишається високим. Особливо гостро ця проблема проявляється у великих містах із високою щільністю населення та значною часткою молодих спеціалістів, які мають сучасну освіту та володіють цифровими навичками. Ветерани, які повертаються до цивільного життя, можуть відчувати труднощі з адаптацією до сучасних вимог ринку праці, що швидко змінюється.

Ситуація ще більше ускладнюється тим, що після початку повномасштабного вторгнення значна кількість підприємств скоротила або припинила свою діяльність. За даними Міністерства економіки України, понад 30% малих та середніх підприємств призупинили роботу або зазнали суттєвих збитків у 2022-2023 роках [10, с. 16]. Це обмежує можливості працевлаштування не лише для ветеранів, а й для інших категорій населення.

Одним із можливих рішень цієї проблеми є розвиток державних програм професійної перепідготовки, які мають бути адаптовані до потреб ринку праці. Наприклад, в Європейському Союзі діє програма «Skills Agenda for Europe» [11], яка забезпечує можливості для перекваліфікації та отримання затребуваних навичок. В Україні подібна ініціатива може бути реалізована через розширення програм безкоштовного навчання в державних закладах освіти, запровадження короткострокових курсів у співпраці з ІТ-компаніями, промисловими підприємствами та державними установами.

Висновки. Зважаючи на викладене, для забезпечення рівних можливостей у працевлаштуванні ветеранів у різних регіонах країни доцільно, на нашу думку, зреалізувати наступні заходи:

Запровадження грантових та пільгових кредитних програм на закупівлю сільськогосподарської техніки, добрив, насіння та іншого обладнання, необхідного для розвитку аграрного бізнесу.

Проведення курсів із сільськогосподарських технологій, бізнес-планування, агроекономіки та фінансового менеджменту.

Спрощення процедур отримання земельних ділянок через електронні сервіси, зменшення бюрократичного навантаження та запровадження системи земельного кредитування.

Розробка податкових стимулів для компаній, які наймають ветеранів, а також створення національної програми підтримки ветеранського бізнесу.

Важливим питанням є також кредитування житла, адже значна частина ветеранів повертається до цивільного життя без власного житла або змушена проживати у невідповідних умовах. Запровадження спеціальних державних іпотечних програм із пільговими умовами, зниженими відсотковими ставками та розширеними термінами виплат дозволить полегшити доступ ветеранів до якісного житла. Крім того, варто розглянути механізми співфінансування, коли частину витрат покривають державні або муніципальні бюджети, а частину – пільгові кредити чи грантові програми. Окремим напрямком може стати розширення доступу до орендного житла, коли ветерани отримуватимуть державну підтримку у вигляді часткової компенсації орендної плати або доступу до муніципального житлового фонду.

Також важливим є питання кредитування транспортних засобів. Ветерани, особливо ті, хто проживає у сільській місцевості або займається підприємницькою діяльністю, часто потребують власного авто або спеціалізованого транспорту для роботи. Надання пільгових автокредитів або лізингових програм дозволить забезпечити їх мобільність і сприятиме швидшій інтеграції в економічні процеси. Особливо це актуально для ветеранів, які планують займатися агробізнесом або працювати у сфері логістики, де транспорт є ключовим ресурсом.

Ще одним важливим напрямом кредитної підтримки може стати фінансування малого бізнесу. Багато ветеранів мають бажання розпочати власну справу, проте стикаються з відсутністю стартового капіталу та складнощами в отриманні позик. Запровадження державних гарантій для банків, що видають кредити ветеранам на започаткування бізнесу, створення спеціальних грантових програм та впровадження мікрокредитування із мінімальними відсотковими ставками дозволить розширити можливості для самозайнятості. Додатково варто передбачити податкові канікули для ветеранів-підприємців на перші роки діяльності, що зменшить фінансове навантаження на бізнес.

Крім того, важливо розглянути можливість кредитування медичних та реабілітаційних послуг. Ветерани, які мають проблеми зі здоров'ям, потребують довготривалого лікування, протезування або реабілітації, що може бути фінансово обтяжливим. Запровадження спеціальних кредитних програм на медичні послуги, коли держава частково компенсує витрати або бере на себе сплату відсотків за кредитами, допоможе ветеранам отримати необхідне лікування без значного фінансового навантаження.

Таким чином, ефективна економічна реінтеграція ветеранів має включати комплексний підхід, що поєднує професійну перепідготовку, фінансову підтримку, розвиток підприємницької ініціативи та створення сприятливих умов для працевлаштування. Успішна інтеграція ветеранів у економічне життя суспільства сприятиме не лише їхньому особистому добробуту, а й загальному розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Давліканова О. Тернистий шлях реінтеграції. Чи дбає Україна про ветеранів, як вони про неї. URL: <https://tyzhden.ua/ternystyj-shliakh-reintehratsii-chy-dbaieukraina-pro-veteraniv-iaak-vony-pro-nei>.
2. Навчання учасників бойових дій URL: <https://www.dcz.gov.ua/profnavch/ubdptu>.
3. Мукутун К. Підтримка ветеранського бізнесу, або де шукати можливості для фінансування власної справи URL: <https://veteranmedia.org/pidtrymka-veteranskogo-biznesu-abo-de-shukaty-mozhlyvosti-dlya-finansuvannya-vlasnoyi-spravy>.
4. Грант для ветеранів та членів їхніх сімей URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-dlya-veteraniv-ta-chleniv-yihnih-simej>.
5. Фінансування для ветеранів війни та членів їхніх сімей URL: <https://privatbank.ua/business/veterans>.
6. UGB (Укргазбанк) видав перший в Україні кредит для підтримки ветеранів за програмою ЄБРР URL: https://www.ukrgasbank.com/press_center/news/13851.
7. Ветерани можуть скористатися програмою пільгового кредитування для бізнесу URL: https://biz.ligazakon.net/news/227389_veterani-mozhut-skoristatisya-programoyu-plgovogo-kredituvannya-dlya-bznesu.
8. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру URL: <https://land.gov.ua/na-mykolaivshchyni-uchasnykam-boiovykh-dii-peredano-u-vlasnist-289-zemelnykh-dilianok-zahalnoiu-ploshcheiu-53944-ha-z-pochatku-roku>.
9. Farmer Veteran Coalition. Mobilizing veterans to feed America URL: <https://farmvetco.org>.
10. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні: Програма розвитку ООН в Україні, 2024 рік, 86 с. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>.
11. European skills agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience URL: <https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2020-07/SkillsAgenda.pdf>.